

B. Havránek, M. Weingart: Obecné zásady pro kulturu jazyka (1932)

- péče o jazyk podle představ Pražského lingvistického kroužku (funkční strukturalismus)
- členové PLK neřeší otázku jazykové správnosti, ale jazykové kultury/kultivace
- předmětem jazykové kultury je stále pouze spisovný jazyk
- aktéři jazykové kultury: spisovatelé, lingvisté, škola
- žádoucí vlastnosti spisovného jazyka: stabilita, funkční rozlišení a stylistické bohatství
- současný spisovný jazyk: posledních 50 let; beletrie, odborná literatura, mluvený spisovný úzus intelektuálních vrstev, jejich jazykové povědomí (!)
- 1. úkol lingvistů: poznat a popsat/kodifikovat normu současného spisovného jazyka

V. Mathesius: O požadavku stability ve spisovném jazyce

- zásadní metafora jazyka jako nástroje komunikace/dorozumění
- vytříbený/kultivovaný SJ je nástroj, který neselhává: umožňuje vyjádřit vše, co mluvčí/pisatel potřebuje, a hladce se dorozumět
- centrální pojem: pružná stabilita jazykového systému
- filipika proti puristickému kritériu historické čistoty (přímo proti J. Hallerovi): mrtvé jazykové prostředky prosazované do současného SJ jsou z hlediska současného SJ vlastně neologismy, které hladké používání jazyka jako nástroje komplikují
- filipika proti požadavku přímočaré pravidelnosti, který se projevoval v dobových PČP (v oblasti slovotvorné kvantity): ten byl jednak dědictvím mladogramatismu (hledání jazykových zákonitostí), jednak byl vyžadován školami (školy odmítaly dublety)
- na V. Ertla se výslovně navazuje
- kodifikační program: slovník souč. SJ (PSJČ), strukturalistická mluvnice, stylistika

B. Havránek se stal po 2. světové válce nejvyšší lingvistickou autoritou > teorie jazykové kultury byla nezpochybnitelným základem přístupu k péči o jazyk, nebyla kritizována

první kritika: okolo roku 1989 Z. Starý: TJK představitelů PLK se v roce 1932 vymezovala proti puristům, ale byla jejich přístupu v mnohém podobná:

- byla spíš doktrínou (říkala, co se má dělat) než teorií (nezvažovala různé možnosti, co dělat)
- zaměřovala se výhradně na spisovný jazyk (× to je ale pochopitelné, neboť SJ je prestižní varieta, pro všechny členy národa společná, používá se v závažných textech, jako jsou zákony, odborné stati apod.
- prosazovala intervence do jazyka, tzn. nenechala spisovný jazyk, aby se vyvíjel sám od sebe (× ale taková myšlenka byla v období po vzniku republiky nepředstavitelná, kritika je zde ahistorická)

- spřízněnost formulací (× Starý ji dokládá neplatnou argumentací: místo aby ukázal, že se strukturalisté vyjadřují jako puristé, ukazuje, že se purista Haller někdy vyjadřoval jako strukturalista)
- tzv. „syndrom národního údelu“: stejně jako puristé (a před nimi obrozenci) i členové PLK byli přesvědčeni, že v barokním období byla čeština v úpadku (× ale Mathesius s. 18: po období úpadku bylo potřeba spisovnou češtinu dobudovat, vytvořit pro ni jazykové povědomí a tento úkol se již zdařil, tzn. syndrom jsme již vyléčili a naši činnost neurčuje)
- zásahy do jazyka vedené z pozic TJK prohlubují/udržují diglotický charakter české jazykové situace (× viz níže) – tato kritika nejenže předpokládá, že česká jazyková situace je diglotická, což je sporné, ale implicitně předpokládá, že diglosie je pro nás nevýhodná

možné jazykové situace:

diglotická: dvě variety jednoho jazyka, funkčně rozrůzněné (jedna prestižní pro formální komunikaci, druhá neprestižní pro běžnou komunikaci), všichni členové jaz. společenství (= JS) ovládají obě (takže kdo jste mi psali, že diglosie způsobuje společenskou nerovnost, že ztěžuje komunikaci apod., nemáte pravdu)

dialektální: jedna prestižní varieta pro formální komunikaci, teritoriálně rozrůzněné dialekty pro komunikaci běžnou; obvykle (ale ne nutně) je prestižní varieta podobná jednomu z dialektů

bilingvní: nějaký cizí jazyk plní funkci prestižní variety, v běžném hovoru se mluví nepřibuznými jazyky: typické pro (bývalé) kolonie

monoglosie: jedna varieta pro všechny typy komunikace: typické pro nerozvinutá, primitivní JS

Z. Starý by zřejmě dával přednost monoglosii, ale ta je ve vyspělé zemi nemožná – každé vyspělé JS má pro prestižní komunikaci k dispozici jazyk nebo varietu odlišnou od útvarů běžné komunikace!

Proč obrozenci kodifikovali SJ podle češtiny z 2. pol. 16. stol?

- „zlatý věk“: čeština byla tehdy jazykem vyspělým, s kvalitní literaturou i slovníky, jazykem plnícím všechny funkce, tzn. používala se kultivovaná prestižní (spisovná) varieta, která se těšila obdivu i v barokní době (jezuitští gramatikové 17. stol. pokládali Bibli kralickou za vzor spisovné češtiny)
- humanistický jazyk nebyl tak moc ovlivněn němčinou jako barokní
- obrozenci byli osvícenci a klasicisté, tzn. odmítali barokní literaturu ideově, humanismu si vážili
- ale hlavně: na počátku obrození (= na konci baroka) se čeština nepoužívala ve všech prestižních funkcích, neexistoval jazykový útvar společný pro celé území; bylo potřeba kodifikovat jazyk společný, žádný region nezvýhodňující (počítalo se i se Slováky!), a v dané době se žádný takový nepoužíval, zato byla nadále v kulturní paměti humanistická čeština jako vzor, a to i u slovenských evangelíků
- na Slovensku se koncem 18. stol A. Bernolák pokusil vytvořit SJ na základě jednoho z tehdejších nářečí a tento pokus nebyl mluvčími ostatních nářečí přijat! trvalo 50 let, než to L. Štúr udělal jinak; neboli kdyby první česká obrozená generace vytvořila SJ na základě některého z dobových dialektů, riskovala by jeho nepřijetí a dlouhodobé hádky uvnitř JS, které by JS oslabovaly